

УДК 364.01(072):316.6

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.8>

Ольга СТОЛЯРИК

доктор філософії соціальної роботи,
асистент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Львівська обл., Україна, 79000
ORCID: 0000-0003-1105-2861

Тетяна СЕМИГІНА

доктор політичних наук, професор, член Національного агентства кваліфікацій,
вул. Солом'янська, 1, м. Київ, Київська обл., Україна, 03035
ORCID: 0000-0001-5677-1785
DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.8>

Бібліографічний опис статті: Столярик, О., Семигіна, Т. (2022). Підхід, орієнтований на сильні сторони: огляд основних принципів. *Ввічливість. Humanitas*, 4, 59–67, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.8>

ПІДХІД, ОРІЄНТОВАНИЙ НА СИЛЬНІ СТОРОНИ: ОГЛЯД ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ

Наприкінці ХХ століття у міжнародній практиці соціальної роботи набув поширення підхід, орієнтований на сильній сторони. Його використовують у практичній роботі з клієнтами, у супервізії соціальних працівників, для забезпечення якості надання соціальних послуг в організації.

Мета статті – визначити етичне підґрунтя підходу, орієнтованого на сильні сторони, та схарактеризувати принципи цього підходу у практичній соціальній роботі з клієнтами. У дослідженні, проведеному у рамках інтерпретативної парадигми, використано якісний контент-аналіз 28 закордонних наукових публікацій.

Визначено, що підхід, орієнтований на сильні сторони, вважають альтернативою та викликом традиційним проблемно-орієнтованим та дефіцитарним практикам соціальної роботи. Втручання на основі цього підходу опираються на силу та ресурси клієнтів, однак зважають й на наявність слабких сторін. У фокусі уваги перебуває бажаний результат клієнта, якого розглядають як експерта у власній життєвій ситуації, а взаємодія у процесі втручання орієнтована на співпрацю та партнерство.

Розглянуто ознаки підходу, орієнтованого на сильні сторони, виокремлені Реппом, Салібесом та Саліваном (2008), Олівер (2014) та іншими дослідниками. Проаналізовано принципи підходу, орієнтованого на сильні сторони клієнтів, запропоновані Геммонд (2010).

Проведений аналіз дає підстави для твердження, що підхід, орієнтований на сильні сторони клієнта, належить до клієнтоцентрованих підходів, які визнають право клієнта на участь та самовизначення, самостійний вибір у процесі втручання. Він базується на фундаментальному переконанні, що соціальна робота – це співпраця між соціальними працівниками та клієнтами, за якої, останні є не споживачами, а співвиробниками соціальної підтримки. Водночас у науковій літературі наявні свідчення щодо етичних дилем та етичних конфліктів, зумовлені необхідністю врахування соціальним працівником експертності клієнта.

Ключові слова: підхід, орієнтований на сильні сторони клієнтів, перспектива сильних сторін, клієнто-центрована практика; етика соціальної роботи.

Olha STOLIARYK

PhD in Social Work,
Assistant Professor at the Department of Social Pedagogy and Social Work,
Ivan Franko National University of Lviv, 1 University Street, Lviv, Ukraine, 79000
ORCID: 0000-0003-1105-2861

Tetyana SEMIGINA

Dr. in Political Science, Professor, Member of the National Qualifications Agency,
Ukraine, 1 Solomyanska Str., Kyiv, Ukraine, 03035
ORCID: 0000-0001-5677-1785
DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.8>

To cite this article: Stoliaryk, O., Semigina, T. (2022). Pidkhid oriyentovanyy na syl'ni storony: ohlyad osnovnykh pryntsypiv [The strengths-based approach: overview of the basic principles]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 4, 59–67, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.8>

THE STRENGTHS-BASED APPROACH: OVERVIEW OF THE BASIC PRINCIPLES

At the end of the 20th century, a strengths-based approach became widespread in the international practice of social work. It is used in practical work with clients, in the supervision of social workers, to ensure the quality of the social services provision in the organization.

The objective of this paper is to determine the ethical basis of the strengths-based approach and to characterize the principles of this approach in practical social work with clients. The study was conducted within the interpretive paradigm and used a qualitative content analysis of 28 academic publications.

It was determined that the strengths-based approach is considered an alternative and a challenge to traditional problem-oriented and deficient social work practices. Interventions based on this approach build on clients' strengths and resources, but also address weaknesses. The focus of attention is on the desired outcome of the client, who is seen as an expert in his own life situation, and the interaction in the intervention process is focused on cooperation and partnership.

Features of a strengths-based approach identified by Rapp, Saleebey and Sullivan (2008), Oliver (2014) and other researchers are considered. The principles of the client strengths approach, proposed by Hammond (2010), were analyzed.

The conducted analysis provides grounds for the assertion that a strengths-based approach belongs to client-centered perspectives that recognize the client's right to participation and self-determination, independent choice in the intervention process. It is based on the fundamental belief that social work is collaboration between social workers and clients, and the latter should be considered as co-producers of social support. At the same time, the academic literature evidences various ethical dilemmas and ethical conflicts caused by the need for the social worker to take into account the expertise of the client.

Key words: *a strengths-based approach, strengths perspective, client-centered practice; ethics of social work.*

Постановка проблеми. Наприкінці ХХ століття традиційні підходи соціальної роботи, які орієнтовані на патерналістську філософію та ґрунтуються на дефекті, патології чи проблемі, починають конфронтацію із новою парадигмою практики, яка опирається на позитивну психологію, та орієнтована на цінність людини, її можливості, здібності та ресурси. Ця парадигма дістала назву strength-based approach, «підхід, орієнтований на сильні сторони» (далі в тексті – ПСС). Інколи українською його також перекладають, як «підхід з опорою на сильні сторони».

На початку ХХІ століття міжнародні організації (IFSW & IASSW, 2014) виразно наголосили на важливості використання соціальними працівниками у своїй діяльності розвивальних, емансипативних стратегій. Такі стратегії спрямовані на розширення повноважень клієнтів, їх активізацію та наснаження, що й передбачає опертя на сильні сторони та ресурси клієнтів.

Вітчизняна методологія соціальних інтервенцій і побудовані на ній професійні стандарти тяжіють до дефіцитарних, орієнтованих на проблему підходів, за яких основні важелі влади та контролю належать соціальним працівникам, «експертам», а думка клієнтів може ігноруватися (Semigina, 2019).

Соціальна робота має переосмислити традиційні форми роботи, а соціальні працівники

вчитися вмінню вступати в конфронтацію із власним експертним досвідом. Це передбачає вихід із зони професійного комфорту і використання підходів, які зважають на досвід клієнтів і розглядають їх як експертів власного життя, а також дозволяють виявити ресурси та сильні сторони клієнтів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ключова роль в укріпленні перспективи сильних сторін клієнта як теорії та практики соціальної роботи належить науковцям Канзаського університету Ен Вейк, Чарльзу Реппу, Пату Салівану, Уолі Кістхардт (Weik, Rapp, Sullivan & Kisthardt, 1989). Вони розробили та запропонували альтернативну модель кейс-менеджменту на основі сильних сторін. Це дало їм змогу глибше вивчити труднощі, з якими стикається практика соціальної роботи при застосуванні традиційної перспективи, орієнтованої на дефіцит. Дослідження, проведені у 1990-х (Macías et al., 1997), засвідчили ефективність ПСС: клієнти, які пройшли інтервенції, ґрунтовані на розвитку сильних сторін, були більш незалежними у своєму щоденному житті, вели цілеспрямованіше життя та володіли ефективними життєвими навичками взаємодій у громаді.

Наукова парадигма швидко набула поширення та почала використовуватися, хоча й залишала за собою певний імідж альтернативності

(Engelbrecht, 2010; Sanders & Munford, 2009). За твердженням дослідників (Gray & van Rooyen, 2002), підхід має такі складові, як: (1) орієнтація на цілі; (2) оцінка сильних сторін; (3) ресурси навколишнього середовища/оточення людини; (4) оцінка сильних сторін з огляду на поставлену ціль; (5) взаємовідносини, розвиток сподівань/ очікувань клієнтів; (6) свідомий вибір. ПСС може бути використаний у практичній роботі з клієнтами, у супервізії соціальних працівників, для забезпечення якості надання соціальних послуг в організації (Department of Health and Social Care, 2019).

Дослідження останніх років продемонстрували ефективність використання ПСС для підтримки психічного здоров'я (Vandeveld et al., 2017), зокрема, під час пандемії COVID-19 (Rashid & McGrath, 2020), у соціальній роботі із дітьми та підлітками (Krabbenborg et al., 2017; Hollinrake, 2019), сімейній соціальній роботі (Lee et al., 2020; Parker et al., 2020), з етнічними групами та мігрантами (Turda, 2017) тощо. У цих дослідженнях визначаються як переваги підходу, так і етичні виклики.

В Україні наявні лише поодинокі наукові праці, які розглядають особливості та можливість застосування цієї перспективи у локальній практиці.

Метою дослідження є визначити етичне підґрунтя та схарактеризувати принципи підходу, орієнтованого на сильні сторони (ПСС), у практичній соціальній роботі з клієнтами.

У дослідженні, проведеному у рамках інтерпретативної парадигми, – використано якісний контент-аналіз публікацій про ПСС як методологію індивідуальної підтримки клієнтів у соціальній роботі. Проаналізовано наступні положення, які містяться у 28 наукових публікаціях, відібраних для аналізу: (1) ПСС як альтернатива та виклик традиційним проблемно-орієнтованим та дефіцитарним практикам; (2) ПСС як втручання, яке орієнтоване на силу та ресурси клієнтів, однак враховує наявність слабких сторін; (3) перспектива сильних сторін як філософія практичної діяльності соціальних працівників та принцип, що співзвучний етичним цінностям професії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковці Ен Вейк, Чарльз Репп, Патрік Салліван та Уолтер Кістардт (Weik et al., 1989), вивчаючи досвід застосування дефіцитар-

них моделей соціальної роботи, дійшли припущення, що їм притаманні наступні ознаки: 1) проблема обмежує спроможність та здатність клієнта; 2) лише фахівець здатний ідентифікувати характер проблеми та її вплив на життя клієнта; 3) роль соціальної роботи – розв'язати наявну проблему. На думку науковців, таких підхід знижує стійкість клієнтів перед життєвими перешкодами та визнає їх такими, які не здатні оцінити вплив наявних перешкод на власне життя.

ПСС розроблений як виклик панівним практикам і політиці, які зводять людей і їхній потенціал до дефіциту, патологій, проблем і дисфункцій. Альтернативність підходу наявним дефіцитарним моделям соціальної роботи визначається кризь лінзи погляду на клієнта. За умови використання дефіцитарного підходу – клієнт вивчається через призму проблеми чи патології як кейс, який необхідно вирішити (ключове питання втручання та оцінки «в чому проблема?»), а фахівець соціальної роботи виступає у ролі експерта, який володіє досвідом, знаннями та повноваженнями, що дозволяють йому обирати траєкторію вирішення життєвої ситуації клієнта. Основні ресурси, на яких вибудований процес інтервенції, – знання та навички експерта, а метод взаємодії – втручання та вплив. За умови використання ПСС, клієнт розглядається кризь призму його сильних сторін та можливостей, які становлять ресурс для практики, у фокусі уваги – бажаний результат клієнта, лише він є експертом у власній життєвій ситуації, а взаємодія у процесі втручання орієнтована на співпрацю та партнерство (ключове питання в оцінці та втручанні – в якій ситуації перебуває клієнт?) (Rapp & Sullivan, 2014).

Власне, зміни клієнтів (індивідів, груп, громад), посилення їх самоефективності у розв'язанні власних проблем становлять основу ПСС (Bellinger & Ford, 2022). Відтак ПСС базується на фундаментальному переконанні, що соціальна робота – це співпраця та стосунки між соціальними працівниками та клієнтами, які опираються на віру перших у те, що їхні клієнти здатні вирішити власні проблеми самостійно, якщо отримують достатньо повноважень та влади, а їхні рішення мають необхідну соціальну підтримку (Vishal, 2018). Саме за таких умов, клієнти виходять з позиції споживача до співвиробника соціальної

підтримки, а соціальна робота вибудовується на партнерських суб'єкт-суб'єктних відносинах.

За дослідженням Керол Олівер (Oliver, 2014), практика на основі ПСС включає підтримку самовизначення клієнтів, створення зв'язку із зовнішніми і внутрішніми ресурсами, забезпечення збалансованого розуміння. Ця практика спирається на три «F» (firm – сталість, fair – справедливість, friendly – дружня співпраця) і передбачає узгодження підтримувальної та директивної ролей соціального працівника: підтримку балансу між дружньою позицією по відношенню до клієнтів (включає неупередженість, відкритість, використання переваг, залучення до співпраці та взаємодії, визнання клієнтів суб'єктами) і цілеспрямованим використанням своїх повноважень.

Джонатан Левіт (Levitt, 2017) наголошує, що одним із ключових принципів цього підходу можна вважати конструювання позитивної ідентичності, тобто процес побудови сподіваної та наполегливої впевненості в собі більш очевидно пов'язаний із концепцією резілієнс (життєстійкості). Відтак соціальні працівники повинні ґрунтувати свою практику на ідеї, що, попри труднощі, які зазнали клієнти, вони все ще здатні вистояти і вірити, що зможуть подолати перешкоди та досягти бажаного рівня успіху. Цей принцип підтверджений численними дослідженнями (Semigina & Tymoshenko, 2016; Shochet et al., 2019; van Breda & Dickens, 2016).

Чарльз Репп, Деніс Салібей та Патрік Саліван

(Rapp, Saleebey & Sullivan, 2008) концептуалізували ПСС дещо в інший спосіб. Вони виокремили ознаки, які дозволяють відрізнити ПСС від інших моделей соціальної роботи (табл. 1).

У розвиток ідей, викладених раніше, Уейн Геммонд (Hammond, 2010) виокремлює вісім принципів підходу, орієнтованого на сильні сторони клієнтів, у соціальній роботі. Вони представлені на рисунку 1.

Розглянемо детальніше ці принципи.

Абсолютна (безумовна) віра в потенціал клієнта, його спроможність, унікальні можливості та сильні сторони. Цей принцип, ймовірно, може створювати етичні дилеми у роботі, оскільки передбачає повне (безумовне) прийняття внутрішнього світу клієнта і часткове чи повне погодження із його цінностями, твердженнями, думками, життєвою позицією. Соціальні працівники можуть не поділяти вибір клієнта або недостатньо вірити в його ресурсний потенціал. Поряд з тим, постає загроза віри і самого клієнта у власні спроможності, яка може породжувати страх, що він не виправдає довіру соціального працівника.

Фокус уваги визначає світогляд: зосередження на силі, а не проблемі, формує у клієнта почуття впевненості, надії і оптимізму. Поряд з тим, ті аспекти, на які зосереджує увагу клієнт визначає міру реальності бажаного результату, до якого він прагне. Водночас, варто пам'ятати про необхідність прийняття реальності, крізь призму стійкості перед нею клієнта. Важливо слухати

Таблиця 1

Ознаки перспективи сильних сторін (Rapp, Saleebey & Sullivan, 2008)

Ознака	Характеристика ознаки
Орієнтація на цілі	У фокусі уваги – цілі клієнта, які він визначає самостійно як такі, які хотів би досягнути. Визначення реальності та доступності цілей – невід'ємне право клієнта.
Оцінка сильних сторін	Інтервенції, вибудовані на ПСС, зосереджені на пошуку та наснаженні ресурсів, можливостей, здібностей та задатків клієнтів, а не проблемі, недоліку чи наявному дефіциті. Кожна людина володіє необхідною кількістю ресурсів, які, за умови мобілізації дозволяють йому бути спроможним.
Ресурси середовища	У середовищі будь-якого клієнта можна віднайти організації, установи, громади чи осіб, які здатні бути корисними клієнтам за певних обставин. Роль соціального працівника полягає у переадресації до таких установ чи соціальних груп, а також у побудові соціальних мереж навколо клієнта
Методологічний плюралізм	ПСС як підхід соціальної роботи пропонує різнопланові моделі втручання, які можуть визначати методи і техніки роботи, що будуть різнитися між собою.
Укріплення оптимістичної надії через стосунки	ПСС визначає вагому роль стосунків клієнта з установами, організаціями, соціальними групами та окремими людьми в укріпленні клієнта віри у власну спроможність, тому соціальна робота повинна ґрунтуватися навколо зміцнення цих стосунків.
Значимий вибір	Остаточне рішення залишається за клієнтом, оскільки саме він є експертом у будь-якому питанні, що стосується його життя. Роль соціального працівника полягає у розширенні альтернати вибору, зважування ризиків та переваг та в укріпленні віри в його правильність.

Рис. 1. Принципи підходу, орієнтованого на сильні сторони клієнтів, визначені Геммонд (Hammond, 2010)

наративи клієнта, навіть, якщо вони мають негативне емоційне забарвлення, адже у них завжди можна віднайти свідчення стійкості та сили, які, можливо, сам клієнт не усвідомлює.

Мова, якою послугуються соціальні працівники та клієнт формує реальність. Фахівцям слід зважати на те, як спосіб вербалізації життєвої ситуації конструює рефлексивне усвідомлення та оцінку клієнта. Щоб створити правильну атмосферу для змін, соціальні працівники повинні усвідомлювати, що мова, яку вони використовують, може вплинути на віру клієнта у потребу змін. Практика на основі ПСС використовує позитивні слова та афірмації, що підтримують траєкторію клієнта у процесі змін та наснажує їхні сильні сторони, руйнує опертя на недоліки та розширює рамку можливостей. Цей принцип потребує глибокого осмислення та професійної рефлексії фахівців, щоб зрозуміти як мова, слово-образ, яка застосовується у процесі практики може впливати та трансформувати силу клієнта.

Прийняття неминучості змін як збагачення життєвого досвіду задля розвитку. Зміни мають розглядатися як показник руху клієнта, вияв трансформації його поведінки та життєвої ситуації.

Позитивні зміни підкріплюють аутентичні стосунки із фахівцем, які визнають право клієнта

на соціальну підтримку, що посилює його спроможність та із установами, організаціями, соціальними групами чи людьми, які входять в мережі офіційної чи неофіційної соціальної підтримки.

Важливість клієнтської перспективи та оцінки глобальності проблеми. Вагома роль відводиться наративам (розповідям), а клієнт виступає у ролі оповідача власної життєвої історії. Увага зосереджується не на окремих аспектах життєвих подій, про які він говорить, а якостях, можливостях та ресурсах, які зробили його стійкішим (Brun & Rapp, 2001).

Нарощування готовності до змін. Вихід з зони комфорту в невідоме майбутнє варто розпочинати із випробувань, які клієнту знайомі та не складні. Для формування стійких навичок мобілізації сильних сторін потрібний час, що обмежує використання підходу при термінових (екстрених) чи короткотривалих технологіях соціальної підтримки клієнтів. Водночас, соціальні працівники не можуть передбачити, як поведитимуть себе клієнти після завершення інтервенції. Нагромадження ресурсів – не тільки ціль, а й динамічний процес.

Ці принципи (Hammond, 2010), на відміну від попереднього переліку особливостей ПСС (Rapp, Saleebey & Sullivan, 2008), зосереджені значною мірою на особливостях взаємодії між

соціальним працівником та клієнтом. Вони визначають комунікативну (стиль спілкування, у центрі якого позитивна комунікація та слово-образ, наративи клієнта як спосіб отримання та аналізу інформації), інтерактивну (аутентичний характер стосунків) та перцептивну складові процесу взаємодії (особливості сприйняття, вибудовані на абсолютній вірі соціального працівника в сильні сторони клієнта та засадах співпраці). Такий підхід до розуміння принципів вказує на центральну роль партнерства та відповідальності між тими, хто підтримує та тими, хто потребує підтримки.

Поряд з сильними сторонами, дослідники (Hollinrake, 2019; Min, 2011) наголошують на важливості врахування у процесі втручання і слабких сторін та проблем. Важливим видається розкриття попереднього успішного досвіду клієнта в межах уже подоланої проблеми, зокрема у рамках зосередження на тих ресурсах, які він використовував під час цього.

Дослідник Деніс Салібей (Saleebey, 2013) визнає наявність життєвих криз чи травм, у тому числі й дитячих, які впливають на подальше життя клієнта, однак розглядає їх не як шкоду, а як джерело розвитку теперішньої стійкості та сили клієнта (Brun & Rapp, 2001). За умови роботи за ПСС, важливо зосередити увагу клієнта на проблемі як на виклику, який впливає на його життя, однак з яким він може впоратися, використавши уже наявні ресурси.

Дослідники (Krabbenborg et al., 2017; Saleebey, 2013) пропонують розглядати стійкість та силу клієнта крізь лінзи низки припущень. По-перше, варто зважати на попередній досвід клієнта, який свідчить, що в процесі додання труднощів, за умови використання уже наявних або відомих клієнту ресурсів, вони сприяли розв'язанню певної проблеми найкращим шляхом, який їм був доступний на той час, що вказує на їхню спроможність та само-ефективність. По-друге, варто зважати на той факт, що клієнти, які звернулися до соціальних працівників, змогли самотійно долати минулі життєві перешкоди до цього часу без сторонньої підтримки. Можливо, це відбувалося з наслідками травматизації чи стресу, однак при цьому відбувалась оптимізація наявних ресурсів, можливостей, здібностей. Як засвідчують дослідження (Fransham & Blood, 2018; Minimol,

2016), такі припущення особливо важливі при роботі з людьми старшого віку.

Огляд літератури (Lee et al., 2020; Parker et al., 2020; Rashid & McGrath, 2020; Sanders & Munford, 2009; Tse et al., 2016) свідчить, що підхід, орієнтований на сильні сторони, ґрунтується на таких цінностях соціальної роботи, які визначають міжнародні професійні асоціації (IFSW & IASSW, 2014), як-от: самовизначення (надання клієнтам свободи робити вибір у своєму житті та рухатися до встановлених цілей у спосіб, який вони вважають найоптимальнішим), розширення прав і можливостей (закладає основу для усвідомленого самовизначення), визнання цінності та повага до гідності клієнта.

Одним із принципів ПСС, який можна наскрізно побачити майже у всіх проаналізованих публікаціях, є уявлення про клієнта як експерта. У той час як міжнародні етичні кодекси соціальної роботи (IFSW, 2018) декларують принципи цінності та гідності клієнтів, у реальній практиці соціальної роботи наявна дихотимія «ми» (соціальні працівники) та «вони» (клієнти), що унеможливорює партнерство та співпрацю, сприяє дистанції між соціальними працівниками та клієнтами. Поряд з тим, погляд на фахівця соціальної роботи як на експерта, формує у клієнтів почуття зниженої відповідальності за наявні обставини.

Згідно із принципами ПСС, представленими у нашому огляді, у фокусі уваги соціального працівника мають перебувати здібності, можливості та сильні сторони клієнта. Таке мислення можна вважати енергомичним, оскільки час практичної діяльності відводиться не для оцінки та осмислення проблеми, а зосереджується на нарощуванні та залученні активів клієнта, які здатні бути помічними за даних обставин.

Узагальнення наукової літератури (Bellinger & Ford, 2022; Hammond, 2010; Oliver, 2014; Sanders & Munford, 2009; Weick et al., 1989) дає підстави для виокремлення узагальнених ключових відмінностей між традиційним, орієнтованим на визначення потреб та проблем клієнтів, підходом у соціальній роботі, та ПСС, який спрямований на ресурси клієнта та його емансипацію (рис. 2).

Проведений аналіз доводить, що перспектива сильних сторін в соціальній роботі набуває різноманітних значень. З наукових публікацій постає уявлення про таку перспективу як

Рис. 2. Відмінності між традиційною практикою соціальної роботи та підходом, орієнтованим на сильні сторони

Джерело: авторська розробка

про філософію і спосіб розглядати клієнтів як стійких перед обличчям труднощів. До появи практик, заснованих на сильних сторонах, панівна професійна ідеологія опиралася на «експертність» фахівця, а клієнти розглядалися переважно з точки зору їх патологій, обмежень та проблем. У проаналізованих сучасних закордонних публікаціях описано моделі роботи на основі сильних сторін, в яких соціальний працівник виступає партнером у співпраці з клієнтською системою. Працівник ідентифікує та розширює наявні можливості клієнтської системи для розв'язання проблем та покращення якості життя. У літературі також розглядають ПСС як метод демонстрації поваги до пригноблених і вразливих клієнтських груп, також як засіб розширення прав і можливостей (емпаурменту). Підхід часто характеризують як філософію або лінзу, через яку розглядаються соціальними працівниками клієнти з однієї сторони, а з іншої – через яку повинні вибудовуватися програми втручання соціальних служб. ПСС вибудований на засадах наснаження та поваги до вродженої гідності та цінності клієнта. Соціальні працівники, які практикують ПСС, приймають клієнтів з їхніми залежностями та недоліками, водночас акцентують увагу на унікальній особистості клієнта, який має

необхідні повноваження брати участь у всьому, що стосується його життя.

Наразі застосування перспективи сильних сторін у практиці соціальної роботи супроводжується численними науковими дискусіями щодо її ефективності та дієвості (McMillen, Morris & Sherraden, 2004; Shlonsky & Wagner, 2005; Turda, 2017; Vandeveld et al., 2017). У проаналізованій науковій літературі (Bellinger & Ford, 2022; Pulla, 2017; Tse et al., 2016) містяться також такі дискусії, які свідчать про те, що використання ПСС може зумовлювати етичні дилеми та конфлікти між професійними знаннями соціального працівника та необхідністю врахування «експертності» клієнта, що може посилювати відчуття втрати контролю фахівця над процесом втручання, тому потребує глибокої професійної рефлексії).

Таким чином, концептуальне розуміння ПСС, у закордонному науковому дискурсі все ще залишається суперечливим, хоча це й не зупиняє поширення цієї практики у роботі з клієнтами і значною мірою зумовлене недостатньою підготовкою соціальних працівників до роботи у рамках цього підходу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підхід, орієнтований на сильні сторони клієнтів, слід вважати клієнтоцентрованою

практикою. ПСС, як засвічує наукова література, спирається на етику, ключові цінності та принципи соціальної роботи як професії (визначені глобальними професійними стандартами), шляхом визнання експертності клієнта у власному житті.

У науковій літературі наявні підходи, які регламентують специфіку методології ПСС у практиці соціальної роботи (Rapp, Saleebey & Sullivan, 2008), зокрема його змістову складову (орієнтація на цілі, оцінка сильних сторін, пошук ресурсів та підтримуючих соціальних систем у зовнішньому середовищі, методологічна свобода, укріплення вибору клієнта). Натомість, інші наукові праці (Hammond, 2010) вказують на центральну роль взаємодії соціального працівника та клієнта

у процесі інтервенції на основі ПСС, яка включає особливості комунікації, інтеракції та перцепції. На нашу думку, ці підходи можна розглядати як компліментарні у практиці соціальної роботи, оскільки перший демонструє «що слід зробити, щоб досягнути бажаного результату», а інший – «яким чином» чи «у який спосіб?».

У науковому дискурсі триває обговорення щодо здатності професійної рефлексії соціальних працівників, які працюють з перспективою сильних сторін. Однак все ще залишається відкритим питання особистісних та професійних компетентностей, необхідних для реалізації принципів підходу, орієнтованого на сильні сторони клієнтів, яке може стати темою майбутніх наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Bellinger, A., & Ford, D. (2022). *The Strengths Approach in Practice: How It Changes Lives*. Policy Press.
2. Brun, C., & Rapp, R. C. (2001). Strengths-based case management: Individuals' perspectives on strengths and the case manager relationship. *Social work*, 46(3), 278–288.
3. Department of Health and Social Care (2019). *Strengths-based approach: Practice Framework and Practice Handbook*. <https://www.gov.uk/government/publications/strengths-based-social-work-practice-framework-and-handbook>
4. Engelbrecht, L. A. (2010). Strengths perspective on supervision of social workers: An alternative management paradigm within a social development context. *Social Work & Social Sciences Review*, 14(1), 47–58.
5. Fransham, L., & Blood, I. (2018). *Supporting older people using attachment-informed and strengths-based approaches*. Jessica Kingsley Publishers.
6. Gray, M. & van Rooyen, C. (2002) The strengths perspective in social work: Lessons from practice. *Social Work/Maatskaplike Werk*, 38(3), 193–201.
7. Hammond, W. (2010). Principles of strength-based practice. *Resiliency initiatives*, 12(2), 1–7.
8. Hollinrake, S. (2019). Theoretical perspectives for relationship-based practice with adults. *Relationship-based social work with adults*. Northwich: Critical Publishing, 7–25.
9. IFSW & IASSW (2014). *Global Definition of Social Work*. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
10. IFSW (2018). *Global Social Work Statement of Ethical Principles*. <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles>
11. Krabbenborg, M. A. et al. (2017). A cluster randomized controlled trial testing the effectiveness of Houvast: A strengths-based intervention for homeless young adults. *Research on Social Work Practice*, 27(6), 639–652.
12. Lee, E. A. L. et al. (2020). “We Can See a Bright Future”: Parents' Perceptions of the Outcomes of Participating in a Strengths-Based Program for Adolescents with Autism Spectrum Disorder. *Journal of autism and developmental disorders*, 1–16.
13. Levitt, J (2017). Developing a model of disability that focuses on the actions of disabled people. *Disability & Society*, 32(5), 735–747.
14. Macias, C., Farley, O. W., Jackson, R., & Kinney, R. (1997). Case management in the context of capitation financing: An evaluation of the strengths model. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 24(6), 535–543.
15. McMillen, J. C., Morris, L., & Sherraden, M. (2004). Ending social work's grudge match: Problems versus strengths. *Families in Society*, 85(3), 317–325.
16. Min, T. O. N. G. (2011). The client-centered integrative strengths-based approach: Ending longstanding conflict between social work values and practice. *Canadian Social Science*, 7(2), 15–22.
17. Minimol, K. (2016). Risk assessment and strengths based case management in Elderly Care—Scope of social work practice. *Artha Journal of Social Sciences*, 15(2), 121–133.
18. Oliver, C. (2014). *Making strengths-based practice work in child protection: frontline perspectives*. Dissertation. The University of British Columbia. <http://hdl.handle.net/2429/46176>

19. Parker, M. L., Diamond, R. M., & Del Guercio, A. D. (2020). Care coordination of autism spectrum disorder: a solution-focused approach. *Issues in mental health nursing*, 41(2), 138–145.
20. Pulla, V. (2017). Strengths-based approach in social work: A distinct ethical advantage. *International Journal of Innovation, Creativity and Change*, 3(2), 97–114.
21. Rapp, C, Saleebey, D. & Sullivan, P.W. (2008). The future of strengths-based social work practice. In: Saleebey, D., ed. *The strengths perspective in social work practice*, (4th Ed) Boston: Pearson Education.
22. Rapp, C.A. & Sullivan, W. P. (2014). The strengths model: Birth to toddlerhood. *Advances in Social Work*, 15(1), 129–142.
23. Rashid, T., & McGrath, R. (2020). Strengths-based actions to enhance wellbeing in the time of COVID-19. *International Journal of Wellbeing*, 10(4).
24. Saleebey, D. (2012). *The strengths perspective in social work practice* (6th ed.). Upper Saddle River, N.J. : Pearson Education Inc.
25. Sanders, J., Munford, R. (2009). Working with Families: Strengths-based approaches. Wellington: Dunmore Publishing.
26. Semigina, T. & Tymoshenko N. (2016). «I feel alive!»: developing an empowering intervention for HIV-positive women in Ukraine. *Social Dialogue*, 14, 28–31.
27. Semigina, T. (2019). Development the strengths-based approaches in modern social work. *Paradigms of the Modern Educational Process: Opportunities and Challenges for Society*. Dallas : Primedia eLaunch LLS, 96–105.
28. Shlonsky, A., & Wagner, D. (2005). The next step: Integrating actuarial risk assessment and clinical judgment into an evidence-based practice framework in CPS case management. *Children and youth services review*, 27(4), 409–427.
29. Tse, S. et al. (2016). Uses of strength-based interventions for people with serious mental illness: A critical review. *International Journal of Social Psychiatry*, 62(3), 281–291.
30. Turda, I. M. (2017). Strength-based approach in social work: professionals' experiences in working with refugee youth in Nakivale refugee settlement (Doctoral dissertation). Uganda: Makerere University. https://repositorio.iscte-iul.pt/bitstream/10071/16754/1/master_ileana_maria_turda.pdf
31. van Breda, A. D., Dickens, L. F. (2016). Young people transitioning from residential care in South Africa: Welfare contexts, resilience, research and practice. In P. Mendes & P. Snow (Eds.), *Young people transitioning from care: International research, policy and practice* (pp. 349–366). London : Palgrave.
32. Vandeveld, S., Vander Laenen, F., Van Damme, L., Vanderplasschen, W., Audenaert, K., Broekaert, E., & Vander Beken, T. (2017). Dilemmas in applying strengths-based approaches in working with offenders with mental illness: A critical multidisciplinary review. *Aggression and Violent Behavior*, 32, 71–79.
33. Vishal, M. V. (2018). Strengths-based social work: Proposing protective and engagement practice with older adults. *Journal of social work*, 3(3), 46–53.
34. Weick, A., Rapp, C., Sullivan, W., & Kisthardt, W. (1989). A Strengths Perspective for Social Work Practice. *Social Work*, 34(4), 350–354.